

**JISMONIY TARBIYA VA SPORTDA MALAKA OSHIRISH TIZIMINING
USTUVORLIGI**

Maxsudov Ravshan Aliyevich

Farg'ona davlat universiteti

O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ta'lim tizimida murabbiylar kadrlari malakasini oshirish. Jismoniy tarbiya va sport turli xil sport turlari va jismoniy faoliyatning boshqa turlari, mashg'ulotlarning maqsadli sharoitlari, jismoniy tarbiya va sport tayyorgarligi darajasi, individual va jamoaviy faoliyatga munosabati va boshqalar bilan ajralib turadi. Bularning barchasini muvofiqlashtirish uchun yaxshi tayyorlangan tajribaga ega bo'lgan murabbiylar kerak bo'ladi. Universitet ta'limi doirasida kadrlar tayyorlash zarur, ammo bu etarli emas, chunki u asosiy ta'limni ta'minlaydi va murabbiyning ishi amaliy bilim va ko'nikmalarga, shuningdek, turli fanlar bo'yicha keng nazariy tayyorgarlikka ega bo'lgan mutaxassisning faoliyatidir. Murabbiylar shtabi doimiy ravishda o'zgarib turadigan ish muhitida: sport natijalarini muntazam ravishda oshirish, musobaqa qoidalarini, yangi sport jihozlarini o'zgartirish, yangi sport va sport intizomlarining paydo bo'lishi.

Bularning barchasi kasbiy malakani muntazam oshirib borishni zudlik bilan taqozo etadi va bugungi kunda uzluksiz ta'lim doirasida mutaxassislarimizni tayyorlashning yangi modellarini izlash va ularning kasbiy malakasini oshirish bo'yicha faol ishlar olib borilmoqda.

Tadqiqot maqsadi. Sport murabbiyi lavozimini egallagan sport maktablari murabbiy va xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish sharoitlari va sifatini uzluksiz ravishda tahlil qilib borish.

Tadqiqot usullari. Ilmiy-uslubiy adabiyotlarni, pedagogik tadqiqotlarni o'rganish va tahlil qilish, institutning filiallari faoliyatini baholab borish, jismoniy tarbiya va sport sohasidagi kuzatishlarni amalga oshirish borasida izchil ishlarni davom ettirish lozim.

Tadqiqot natijalari va ularni muhokama qilish. Ishonch bilan aytish mumkinki, jismoniy tarbiya va sport barchamizga ma'lum bo'lgan eng dinamik va tez o'zgaruvchan sohadir. Shu munosabat bilan jismoniy tarbiya va sportning maqsad va vazifalari muttasil o'zgarib, jamiyatimizdagi barcha erkin yosh avlod sog'ligi murakkab va ahamiyatli bo'lib bormoqda. Hozirgi vaqtda jismoniy tarbiya va sport sanoatining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- o'g'il-qizlarni salomatlikni mustahkamlash va ularni bo'sh vaqtlarini madaniyatini shakllantirish maqsadida aholini jismoniy tarbiya va sportga jalb etish;
- aholining jismoniy tayyorgarligini oshirish va yoshlarni rivojlantirishga qaratilgan mehnatga va mudofaaga tayyor holda kamol toptirish bo'yicha aholi bilan uzviy aloqani o'rnatish;

- doimiy jismoniy tarbiya va sport faoliyatiga yangi sport turlarini joriy etib borish;

- sportda yangi texnologiyalarni yanada takomillashtirish va rivojlantirish;

- musobaqa qoidalariga kiritilgan o'zgartirishlar asosida bilimlarni takomillashtirish va sportni o'rganish va tayyorlashga yangi yondashuvlarning paydo bo'lishi.

Jismoniy tarbiya va sport sohasining taqdim etilgan vazifalari mutaxassislarimizdan o'z kasbiy saviyasini muntazam oshirib borishni taqozo etadi. Ta'kidlash joizki, butun respublika bo'ylab kadrlarni sifatli tayyorlash, jumladan, ularning malakasini oshirish zarurati mavjud.

Shunday qilib, amaldagi qonunchilikda malaka oshirish bo'yicha normalar mavjud. Mehnat kodeksida xodimning o'qitish va qo'shimcha kasbiy ta'lim olish huquqi mustahkamlangan va O'zbekiston mehnat kodeksida xodimlarni o'qitish zarurati kasb-hunar ta'limida belgilangan va qo'shimcha kasb-hunar ta'limi jamoa shartnomalari, bitimlari va xodim bilan tuzilgan haqiqiy mehnat shartnomalari asosida ish beruvchi tomonidan belgilanadi. Yoshlar siyosati va sport vazirligi sport mashg'ulotlarini ta'minlaydigan tashkilotlarga yuborilgan sport mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazish tavsiya etiladi:

Pedagogik xodimlar uchun - kamida 4 yilda bir marta; sport mashg'ulotlarini amalga oshirish bilan bevosita shug'ullanadigan, lekin o'qituvchi bo'lmagan mutaxassislar uchun - kamida to'rt yilda bir marta; rahbarlar, rahbar o'rinbosarlari, tarkibiy bo'linmalar rahbarlari va asosiy kadrlarga aloqador bo'lmagan boshqa mutaxassislar uchun to'rt yilda bir marta.

Mamlakatimizda jamiyatning bugungi ahvoli o'tmishdagidan tubdan farq qiladi. Bu, ayniqsa, jismoniy tarbiya va sportga tegishli. Shunday qilib, bugungi kunda bizning mutaxassislarimiz bu xilma-xil ishlarga tayyorligi har qachongidan ham muhimroqdir.

Uzluksiz ta'limning markaziy yo'nalishi - bu jamiyatning faol sub'ekti sifatida insonning butun hayoti davomida uzluksiz rivojlanishi kategoriyasi. Biror kishi o'quv traektoriyasi bo'ylab "yuqoriga" ko'tarilish, kasbiy ta'lim bosqichlari va darajalarini ko'tarish, shuningdek, universitetda, shuningdek, kasbiy faoliyatning istalgan bosqichida, har qanday ta'lim darajasi asosida ta'lim olish imkoniyatiga ega. ya'ni "oldinga" siljish, "olg'a oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim" olish, yoki mutaxassislarni qayta tayyorlash tizimi xizmatlaridan foydalangan holda o'qitish profilini o'zgartirishi lozim.

Yuqorida aytib o'tilganidek, universitetda ta'lim zarur, ammo etarli emas, bizning holatlarimizda "aspiranturadan keyingi ta'lim" afzalroqdir, chunki u yanada moslashuvchan va variantlidir. Davlat byudjeti qo'shimcha kasb-hunar ta'limi muassasasi misolida uzluksiz ta'lim tizimida murabbiy kadrlar malakasini oshirishning bir qator mexanizmlarini ko'rib chiqamiz. Ta'lim muassasalar monitoringi barcha mutaxassislarning kasbiy faoliyati ustidan tizimli monitoring olib borish imkonini

beradi. Ushbu mexanizmning amalga oshirilishi institutning o'quv guruhlarini shakllantirish bo'yicha ishini tezkorlik bilan amalga oshirish va sifatli rejalashtirishga, shuningdek, mutaxassislar uchun o'quv dasturlarini to'g'ri tanlashga xizmat qiladi, tinglovchilarni malakasini oshirish, tinglovchilar uchun trening davrlari zarur. Xamdo'stlik mamlakatlari jumladan Rossiya davlati amaliyotida an'anaviy ravishda malaka oshirish kurslarida mutaxassislarni tayyorlashning ma'lum davrlari mavjud. Qoidaga ko'ra, mashg'ulotlar 16 soatdan 500 soatgacha rejalashtirilgan. Markaz o'qitishning minimal vaqtini tavsiya qiladi - ikki kundan, lekin ikki haftadan oshmasligi kerak. Buning sababi shundaki, mashg'ulotlar davomida mutaxassislar ahamiyatsiz muddatga asosiy ishlaridan chalg'ishadi, bu ularning kasbiy faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi. Biroq, alohida istisno holatlar sifatida, mutaxassislarni uzoqroq o'qitishga ruxsat beriladi. Har bir holatda muayyan talabalar uchun tasdiqlangan tegishli dastur ishlab chiqiladi.

Bilimlarni kiritish va chiqarish nazorati markazda talabalar bilan ishlash ularning bilimlarini kirishda ham, chiqishda ham sinab ko'rishni nazarda tutadi. Bu shuni anglatadiki, har bir aniq o'quv guruhida olingan bilimlar nazorat qilinadi, bu chiqish va kirish hajmlari o'rtasidagi farqi aniqlanadi. Bunday monitoring nazorat o'qituvchilar va o'quv jarayoni tashkilotchilarining ishini baholash, zarurat tug'ilganda ta'lim jarayoniga tegishli tuzatishlar kiritish imkonini beradi. Bundan tashqari, bunday nazorat tinglovchilarga malaka oshirish jarayonida olishlari mumkin bo'lgan bilimlarni to'g'ri etkazish imkonini beradi.

Pedagogik kadrlar bazasini shakllantirish, markazning o'quv jarayonini amalga oshiruvchi o'qituvchilarning mehnati o'z faoliyatini namunaviy shartnomalar asosida amalga oshiruvchi xodimlar mehnatidir. O'qituvchilarga ish haqi bir akademik soat (45 daqiqa) bo'yicha to'lanadi va professor-o'qituvchilarning malakasiga bog'liq amalga oshiriladi.

Pedagogik kadrlar bazasini shakllantirish o'quv fanlari profili, kurs dasturlari va o'qituvchining maxsus malakasi asosida amalga oshiriladi.

O'quv jarayoni dasturiy ta'minoti, ilmiy asoslangan va uslubiy jihatdan ishlab-chiqilgan kursni o'tkazishni aks ettiruvchi asosiy hujjat kursning o'quv rejasidir. Dastur mavzuning o'qitilishi mumkin bo'lgan mavzulari ro'yxati bo'lib, tegishli dars ishlanmalarni ko'rsatib, o'qilayotgan mavzuning butun rasmini aks ettiradi. Dasturda quyidagilar ko'rsatilgan: ushbu mavzularni amalga oshirish uchun ajratilgan o'quv vaqti; tavsiya etilgan maxsus adabiyotlar; talabaning mustaqil ishi uchun ajratilgan mavzularni o'rganish. Shunday qilib, dasturda o'rganilayotgan mavzuning to'liq tasviri mavjud.

Dasturlash modulli usulda amalga oshiriladi. Demak, dastur asosini tashkil etuvchi mavzular to'liq, mustaqil shaklga ega bo'lishi kerak. Bu fakt guruh ta'limidan tashqari aniq ta'lim olishni xohlaydigan mutaxassislar uchun juda muhimdir. Bunday mutaxassis modulli dasturlar mavjud bo'lganda, o'zi uchun bir nechta dasturlarda

joylashgan alohida modullardan iborat o'z dasturini yaratish imkoniyatiga ega. Institutning o'quv bo'limi bilan kelishilgan holda, u o'zini qiziqtirgan kursni tinglashi mumkin o'quv jarayonini metodik va axborot bilan ta'minlash, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanmallarni ishlab-chiqish va nashr etish yil davomida tayyorlangan ish rejasiga muvofiq va o'quv jarayoni manfaatlaridan kelib-chiqqan holda amalga oshiriladi. Institutning filiallari maxsus o'quv-uslubiy adabiyotlarni ishlab-chiqadi va nashr etadi. Bunday adabiyotlar o'quv jarayoniga hamroh bo'lishga mo'ljallangan va o'qituvchilarning o'zini o'zi tayyorlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Shu munosabat bilan individual ishlarni nashr etishni filiallardagi o'quv jarayoniga rahbarlik qilayotgan o'qituvchilar amalga oshirishi kerak. Aynan ular stajyorlarni tayyorlash dasturini yaxshi tushunadilar va uni tegishli o'quv qurollari bilan ta'minlay oladilar. Shunday qilib, tayyorlangan adabiyotlarning birinchi turi o'quv-metodik adabiyotlar hissasiga to'g'ri keladi.

Tayyorlangan mutaxassislar uchun foydali va ba'zan zarur bo'lgan ikkinchi turdagi adabiyotlar eng dolzarb va yangi tadqiqot ishlariga mos keladigan ilmiy ishlanmalardir. Bu turdagi adabiyotlar o'quvchilarning kasbimiz ijodiy jarayoniga qo'shilishi, ish joylariga yangilik kiritishi uchun zarurdir. Ularning maslahatlari va ilmiy yordamlaridan kelib-chiqib, ular uchun yangi turdagi ish bilan shug'ullanish imkonini beradi.

Institut faoliyati uchun zarur bo'lgan adabiyotlarning uchinchi turi – reklama va nashriyot adabiyotlaridir. Bu turdagi bukletlar, reklama roliklari, plakatlar, reklama broshyuralari va boshqalardan iborat. Bu mahsulotlarning barchasi nafaqat talabalar, balki Filiallarning haqiqiy faoliyati haqida tasavvurga ega bo'lishni xohlovchilar uchun ham zarurdir.

-ta'lim xizmatlari bozorida qo'shimcha kasbiy ta'lim tizimining mavjudligini reklama qilish;

- “nufuzli ta'lim muassasasi”da malaka oshirish va malaka oshirish istagida bo'lganlarning ko'proq oqimiga hissa qo'shadigan “nom”, brendni yaratish va targ'ib qilish;

- televideniye, bosma va elektron ommaviy axborot vositalari bilan faol ishlash orqali institutning barcha filiallarida o'tkazilayotgan tadbirlarini qo'llab-quvvatlash.

Shunday qilib, uzluksiz ta'lim tizimida murabbiylar malakasini oshirishning yuqoridagi mexanizmlarini amalga oshirish orqali sport murabbiyi va jismoniy tarbiya o'qituvchilarini yuqori sifatli tayyorlash, kasbiy qayta tayyorlash va malakasini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi shuningdek, umuman olganda jismoniy tarbiya va sport sanoati mutaxassislarining kasbiy bilim darajasi, ularning biznes sifatini oshirish va zamonaviy mehnat bozori talab qiladigan yangi mehnat funktsiyalarini amalga oshirishga tayyorgarlik ko'rishdan iborat.

Xulosa. Yuqorida aytilganlarning barchasi zamonaviy ta'lim jarayonini batafsil ko'rib chiqishga muhtojligini ko'rsatadiki, murabbiyning kasbiy faoliyatida duch kelishi

kerak bo'lgan vazifalar uning faoliyatidagi farqlarni aniq ko'rsatib beradi. Masalan, sport murabbiyi sportchida turli funktsiya va sifatlarni maksimal darajada rivojlantirishga intiladi, shu orqali tanlagan sport turida yuqori ko'rsatkichlarga erishadi, fitnes murabbiyi esa maqsadlarga erishishga olib keladigan fazilatlarini optimal rivojlantirish ustida ish olib boradi, jismoniy sifatlarni rivojlantirish va salomatlikni saqlash o'rtasidagi oqilona muvozanatdir.

Shunday qilib, jismoniy tarbiya va sport sohasini murabbiylar kadrlari bilan ta'minlash muammosini hal qilish moslashuvchan qo'shimcha kasbiy ta'lim, xususan, mutaxassislarning malakasini oshirishdir dolzarbvazifa ekanligi yaqqol ko'rinadi. Muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun o'quv va sport kasbiy ta'lim muassasasi sport bo'yicha murabbiylar tarkibini qisqa muddatli va o'rta muddatli tayyorlash dasturlarini ishlab chiqilganligidir.